

THE IMAGES OF NAPOLEON IN LITHUANIAN MODERN HISTORIOGRAPHY

So far, there are no specific studies in Lithuanian historiography to evaluate the impact of the French Emperor Napoleon on the history of Lithuania. The article aims to analyse the dynamics of Napoleon's cursory assessments in Lithuanian historiography of the 20th century. First of all, we consider how Napoleon was remembered by eyewitnesses of the French commander's stay in Vilna. We argue that the memoirs of contemporaries reveal Napoleon's personal perception and give him the status of liberator of the region since there was a clear understanding that the future of Lithuania depended on the decisions of this figure.

Lithuanian historiography of studies in this short (barely five-month) period is small. The book of Bronius Dundulis "Napoléon et la Lituanie en 1812", published in Paris in 1940, can be recognised as one of the most significant studies of the historiographical tradition formed during the first half of the 20th century. The book is the result of a doctoral dissertation that a young researcher carried out at the Sorbonne in 1933–1940. The dissertation was supervised by the famous French historian George Lefebvre's (1874–1959), a specialist in the French Revolution. Thus, in the Lithuanian historiography of the time, Napoleon was seen as a potential liberator of Lithuania, who could not implement his plans due to the unsuccessful war with Russia. Such an assessment experienced a significant transformation in Soviet Lithuania due to the ideologizing and introduction of the only true historical doctrine. Historians were tasked with writing the history of the Lithuanian working people, not the history of the state. In Lithuanian Soviet historiography, the authors tried not to touch the image of Napoleon the Liberator, replacing it with the image of Napoleon – the occupier and aggressor. This assessment of Napoleon was formed in the general works "History of the Lithuanian SSR". In 1941, B. Dundulis returned to Lithuania and continued his research during the Soviet period. However, B. Dundulis failed to return to Napoleonic issues, as the new Lithuanian historiography leaders considered this topic futile. Nevertheless, the book Napoléon et la Lituanie en 1812 aroused the interest of Soviet historians: the monograph was positively assessed by a well-known

expert from the Napoleonic era Eugene Tarle, who suggested translating the book into Russian, but advised to revise the text according to Marxist methodology and emphasise Lithuania's opposition to Napoleon's policy. B. Dundulis published several articles and a book "Lietuva Napoleono aggressijos metais 1807–1812" ("Lithuania during the Napoleonic aggression 1807–1812"). The history of the appearance of the word "aggression" in the book's title is intriguing as B. Dundulis claimed; this was an idea of the publishing house management. Undoubtedly, the historian was obliged to follow the assessment of the Napoleonic Wars that Vladimir Lenin offered, but it should be noted that the consideration of these issues through the prism of class struggle was rather superficial. A short section entitled "Napoleon and the Lithuanians" in Vincas Trumpas's book "Napoleonas, Baltija, Amerika" ("Napoleon, Baltic, America") is devoted to the image of Napoleon. The historian focuses on reflections on Napoleon's cautious policy of rebuilding the Polish-Lithuania Commonwealth.

To summarise, it can be argued that the Lithuanian historiographical tradition is characterized by a specific assessment of the image of Napoleon and a distinct dynamic. The most significant influence was made by the radical political changes that took place in Lithuania.

Віргіліус Пугачіаускас, PhD

Литовська військова академія імені генерала Йонаса Жемайтиса

ОБРАЗИ НАПОЛЕОНА В МОДЕРНІЙ ЛИТОВСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У сучасному Вільнюсі чимало місць, із якими пов'язана історична пам'ять про Наполеона та його перебування у столиці Литви¹. Постать Наполеона стала одним із литовських туристичних брендів, проте сам імператор французів опинився у Вільнюсі, Каунасі й інших містах Литви не як турист, а як полководець, унаслідок війни 1812 р. між Францією та Росією. Вона розпочалася на території колишнього Великого князівства Литовського (далі – ВКЛ), а точніше, у створеній росіянами в 1795 р. внаслідок його поділу Віленській губернії. Згодом воєнні дії поширилися на всю територію колишнього князівства. Відносно незначна частина представників шляхетської еліти (найвідоміші: Міхал Огінський, Томаш Вавжецький) залишилася вірною Російському престолові. Для настроїв більшої частини мешканців краю був характерний

---

¹ Див. історичний путівник: V. Pugačiauskas. *The French Period in Vilnius*. Vilnius 2003.

погляд на армію Наполеона як на визволителів, покровителів, союзників, а не як на окупантів. З перших днів воєнної кампанії імператор французів застосував у Литві практику, що її вже використовував в інших європейських державах: створив із місцевого дворянства тимчасовий орган влади – Комісію Тимчасового литовського уряду (далі – КТЛУ). Можна сказати, що Литва стала важливим опорним пунктом Великої армії, її ресурсним запліччям, через яке постійно рухалися додаткові військові підрозділи й де було зосереджено склади продовольства, фуражу, рухомого парку, амуніції, діяли госпіталі. Тут розмістилися міністр зовнішніх відносин Франції Юг Бернар Марє (герцог де Бассано) і посадові особи французької адміністрації в Литві.

Цей період у литовській історіографії заведено називати «часом Наполеона». Враховуючи масштабність впливу політики імператора на суспільні процеси в різних куточках Європи, його образ історики розглядають значно ширше, ніж діяльність однієї, окремо взятої особи. Литовський еміграційний історик Вінцас Трумпа у своїй книжці формулює цю думку так:

Звісно, будь-яке порівняння Наполеона з іншими великими діячами кульгає, але, поза будь-яким сумнівом, правдиво те, що Творець наділив його непересічними розумовими здібностями й генієм. У цьому разі Наполеон значно ширший за кордони одного народу й одного історичного моменту. Історія, яку ми виклали в цій книжці, – просто ілюстрація діяльності Наполеона і Великої імперії².

Передусім гляньмо, яким Наполеона запам'ятали його сучасники, котрі мали можливість бачити французького полководця у Вільні. Це були представники шляхти або духовенства, які вважали себе представниками річпосполитської еліти. Графиня Софія Тизенгауз описала свої враження так:

Ані у зовнішності, ані в манерах Наполеона не було й натяку на велич. У його оточенні я не відчувала хвилювання, яке виникає, коли перебуваєш поруч зі знаменитістю. Я уявляла його собі відзначеним печаттю геніальності, однак як я була ошелешена, коли побачила маленького і кругленького грубасика, що постійно хитався в обидва боки, людину із прямим, прилизаним волоссям і нехай із гарними, але невиразними рисами обличчя [...]. Щоправда, здалеку його обличчя видавалося матовим, без тіней, а античний профіль дихав якимсь гнівом. Однак зблизька це враження щезало³.

Безпосередній свідок пам'ятних моментів 1812 р. у Вільні, монах Міхал Лавринович залишив нам сповнений психологічної напруги спогад:

² V. Trumpa. *Napoleonas, Baltija, Amerika*. Chicago 1973, с. 17–18.

³ M. Choisel-Gouffier. *Memoires historiques sur l'empereur Alexandre et la cour de Russie*. Paris 1829, с. 65.

Ось ця людина, при згадці лише імені котрої тремтять мільйони, той, хто може послати на смерть чи на край світу тисячі. Ось він! Чи дійсно це та сама людина, ім'я котрої всюди й завжди повторюється всіма мовами людства, і на його честь дзвонять дзвони по всіх усюдах? Я сподівався побачити щось незвичне, однак, правду кажучи, дивитися не було на що. Фігура звичайна, навіть негарна, із нашими навіть здалеку не порівняти [...]. Коли він повернув голову і, поглянувши в наш бік, випадково вколос мене поглядом, признаюся, я почав тремтіти всім тілом. Ніколи не забуду цього вогнистого погляду⁴.

У публічній риторичі, як і варто було очікувати, всю увагу скеровано на оцінку потенційних заслуг Наполеона перед краєм. Так, у місцевій газеті «Kurjer Litewski» знаходимо такі епітети Наполеона: «великий муж», «месник», «визволитель», а також «посланець Неба, який приніс благословіння краю», «той, хто прийшов відродити наші привілеї, права та свободи»⁵. На святкуванні, організованому з нагоди дня народження Наполеона, мер Вільни Міхал Ремер у зверненій до мешканців міста промові на площі перед єпископським палацом (нині – резиденція президента Литовської Республіки) прославляв імператора як «непереможного героя всесвіту», «могутнього монарха та благодійника поляків». Під час урочистої меси, організованої з тої самої нагоди у віленському кафедральному соборі, віленський канонік Міхал Длуський закликав шанувати Наполеона як «посланця Неба»⁶. Ці висловлювання є свідченнями не тільки сприйняття Наполеона як особи та діяча, а й наділення його певним потенціалом дій, оскільки в Литві було однозначне розуміння того, що від рішень цієї людини залежить майбутнє краю і всієї колишньої Речі Посполитої. Це стосувалося не тільки верхів суспільства, а і його низів, оскільки селяни мали надію отримати звільнення від кріпацтва, як у розташованому на іншому березі Німану Варшавському герцогстві.

Литовська історіографія цього короткого, заледве п'ятимісячного, але дуже важливого з погляду обґрунтування приналежності до «цивілізованого» Заходу епізоду невелика за обсягом. «Онаціональнення» й етнічний підхід до річпосполитського сегмента минулого, зображеного у наведених судженнях очевидців перебування Наполеона в Литві, розпочалося щойно в міжвоєнний період, коли Литва існувала як незалежна держава. У цій статті йтиметься про закономірності й особливості формування литовського історіографічного дискурсу про Наполеона упродовж міжвоєнного та радянського періодів (до 1991 р.).

⁴ М. Лавринович. Вильна в 1812 году // *Исторический вестник* 70 (1897).

⁵ *Kurjer Litewski*, 1812.

⁶ V. Pugačiauskas. *Lietuva ir Napoleonas*. Vilnius 2012, с. 197–198.

Обставини перебування Наполеона та його Великої армії у Вільні стисло перераховуються в «Історії Литви» за редакцією Альфонсаса Шапоки. У стислому нарисі підкреслюється прагнення місцевої шляхти відновити державність ВКЛ й обережна позиція Наполеона щодо цього питання, а також намір імператора забезпечити в Литві свою армію провіантом і поповнити її ряди новобранцями шляхом формування з місцевого населення регулярних частин⁷.

До найзначущіших досліджень новопосталої історіографічної традиції належить книга Бронюса Дундуліса «Наполеон і Литва в 1812 році», яка вийшла в Парижі у 1940 р. Ця праця стала результатом дисертаційного дослідження, котре молодий історик, який здобув освіту на теолого-філософському факультеті університету ім. Вітовта Великого, в 1933–1940 рр. виконав у Сорбонні. Керівником дисертації був знаменитий Жорж Лефевр (1874–1959) – фахівець з історії Французької революції і автор фундаментальної книжки «Наполеон» (*Napoléon* [= *Peuples et civilisations*] / ред. Félix Alcan. Paris 1935)⁸.

Дундуліс у своїй праці широко та вичерпно розглядає головні питання, пов'язані з Литвою у 1812 р., а саме: становище перед початком і на початковому етапі війни, новий адміністративний поділ краю, створення регулярної литовської армії, політичні сподівання вельмож і шляхти, суспільні настрої та трагічні обставини повернення Великої армії. Ці питання Дундуліс розглядає у контексті політики, що її здійснював Наполеон у Литві, обговорюючи позицію імператора в питанні відновлення утраченої держави. Як відомо, французький імператор напередодні воєнної кампанії оголосив себе визволителем краю, декларуючи (щоправда, для пропаганди) у зверненні до свого війська 22 червня 1812 р. «другу війну за Польщу». Так Б. Дундуліс говорив про намір Наполеона визволити ВКЛ як складову частину Речі Посполитої. Історик вичерпно описав обставини діяльності КТЛУ, приєднання Литви до складу Варшавської конфедерації, а також погляд Наполеона на Варшавське герцогство та зусилля литовської шляхти щодо відновлення держави і зробив висновок, що під час війни імператор не був схильним до розв'язання питань такого роду. Окрім того, Б. Дундуліс відзначає, що Наполеон намагався підживити патріотичні настрої суспільства та профранцузькі настрої, маючи на меті здобуття Великою армією всебічної підтримки⁹. Так, від праці Дундуліса в литовській історіографії чітко окреслився погляд на Наполеона як потенційного визволителя батьківщини, месію, який не зміг реалізувати свої плани через затягування і врешті поразку у війні з Росією.

⁷ A. Šapoka. *Lietuvos istorija*. Kaunas 1936, c. 445–447.

⁸ P. Serna. *Lefebvre au travail, le travail de Georges Lefebvre: un océan d'érudition sans continent Liberté?* (<http://journals.openedition.org/lrf>).

⁹ B. Dundulis. *Napoléon et la Lituanie en 1812*. Paris 1940.

У 1940 р., коли в Парижі з'явилася друком праця Дундуліса, СРСР загарбав Литву, а в 1944 р. відновив над нею контроль. Відтак у радянській Литві концепція визволителя зазнала істотної трансформації з причини ідеологізації та встановлення «єдино правильної» версії минулого. Перед істориками стояло завдання описувати соціальну боротьбу трудящих, а не державотворчу діяльність, яка опинилася під забороною, тому в литовській радянській історіографії образ Наполеона-визволителя автори намагалися обійти, замінюючи його образом Наполеона – окупанта й агресора¹⁰. У написаній згідно з марксистсько-ленінською методологією першій багатотомній «Історії Литовської РСР» автори декларують намір піднести ідейно-політичний рівень, тому в розділі «Литовський народ у період війни 1812 року» академік Юозас Юргініс стверджує, що Наполеон провадив загарбницькі війни проти народів Європи і, створивши в Литві тимчасову владу, вступивши у змову з «місцевою феодальною верхівкою», прагнув за допомогою останньої пограбувати Литву, однак селяни піднялися на боротьбу зі шляхтою та окупантами. Щоправда, заради справедливості, Юргініс відзначав, що Наполеон хотів зобразити тимчасову владу як уряд відновленої держави та втягнути Литву у війну з Росією, а частина населення «линула до Наполеона». Тобто статус Наполеона змінювався так: монарх, який користувався чужою територією у своїх інтересах, – окупант із погляду селян – визволитель для частини панівного класу (феодалів)¹¹.

У виданій за рік однотомній праці «Історія Литовської РСР» зауважуємо нову яскраву тенденцію в оцінці Наполеона тим самим істориком – зникають навіть найменші згадки про плани Наполеона, пов'язані з відновленням Речі Посполитої, і про наполеонівські симпатії, що панували в литовському суспільстві¹². Залишається лиш образ окупанта. Такого самого напряду дотримувався історик В. Савицький у статті та публікації джерела про Упітський повіт під час французької окупації. Оскільки дослідження зосереджувалося на соціальних питаннях, автор відзначає, що Наполеон не захотів у часі війни скасувати в Литві кріпацтво й більшість селян боролася з окупантами та шляхтою¹³.

Ця новозаснована історіографічна традиція залишається панівною, однак зазнала певного коригування у виданій російською мовою «Історії Литовської

¹⁰ Див. докладніше: V. Krupauskas. Marxism and Nationalism in Soviet Lithuanian Historiography // *Journal of Baltic Studies* 23/3 (1992) 239–260.

¹¹ *Lietuvos TSR istorija*, т. 1. Vilnius 1957, с. 385–389.

¹² Там само, с. 130–133.

¹³ В. Савицький. Упитский уезд в период французской оккупации 1812 г. // *Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija*, т. 18/2. Vilnius 1978, с. 161–165; його ж. Волнения крестьян в Упитском уезде в 1812 г. // *Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija*, т. 7. Vilnius 1965, с. 78–79.

РСП». У цій праці війну 1812 р. історик Вітаутас Мяркіс оцінює з погляду концепції про окупацію Литви, але повертається до тез про прагнення польсько-мемельської шляхти відновити, з допомогою Наполеона, державність, а також про намір французького імператора заручитися підтримкою шляхетського стану, однак образ Наполеона-окупанта залишається непохитним. У тексті наведено нові приклади антинаполеонівських настроїв і далі сказано про посилення селянського руху через нездійснення Наполеоном соціальних реформ¹⁴. Подібні твердження про «визвольну місію» Наполеона та окупаційний режим як про суперечні одна одній речі йшлося у наступній великій синтезі історії Литви¹⁵. В останньому її виданні, яке з'явилося незадовго до розпаду Радянського Союзу, образ Наполеона-окупанта зберігається, але вже не акцентується настільки категорично¹⁶.

Після Другої світової війни Б. Дундуліс, який повернувся додому в 1941 р., продовжив дослідницьку працю в радянській Литві, щоправда, займатися наполеонівською добою більше не зміг, оскільки його диплому Сорбонни не визнали й ученому довелося написати ще одну дисертацію. Окрім того, новим керманічам литовської історичної науки його тема видалася безперспективною. Попри цей скепсис, його французька книжка «Наполеон і Литва в 1812 році» викликала зацікавлення російських істориків: монографію позитивно оцінив академік, відомий фахівець із наполеонівської епохи Євген Тарле, він пропонував перекласти видання російською, однак радив перепрацювати текст відповідно до марксистської методології та підкреслити опір Литви політиці Наполеона. На гадку Тарле, в такому разі праця могла посісти гідне місце в радянській історіографії¹⁷.

Лише за кілька десятиліть Б. Дундуліс, за яким закріпився імідж «буржуазного» історика¹⁸, знову повернувся до теми перебування Наполеона в Литві й видав кілька статей і монографію «Литва в роки наполеонівської агресії 1807–1812»¹⁹. Литовський історик В. Трумпа, який мешкав у США, у своїй рецензії позитивно оцінив книжку Б. Дундуліса, підкреслюючи, однак, що в назві праці не личило використовувати слово «агресія», оскільки воно створює враження, що Наполеон здійснював агресивну політику щодо Литви в той час, коли насправді він намагався надати підтримку краю.

¹⁴ *История Литовской ССР*. Вильнюс 1978, с. 189–191.

¹⁵ *Lietuvos TSR istorija. Nuo seniausiu laikų iki 1917 metų*. Vilnius 1985, с. 251–255.

¹⁶ Там само, с. 119–121.

¹⁷ B. Dundulis. Istorijos mokslo labui // *Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija*, т. 34. Vilnius 1996, с. 31–32.

¹⁸ A. Tereškinas. Between Romantic Nostalgia and Historio-Pedagogic Sentiments // *Lithuanian Quarterly Journal* 43/3 (1997) 11–36.

¹⁹ B. Dundulis. *Lietuva Napoleono agresijos metais 1807–1812*. Vilnius 1981.

Історія появи слова «агресія» у назві інтригує: як стверджував Б. Дундуліс, це була ідея керівництва видавництва, але вона не сподобалася московським цензорам, які змилювалися лише тому, що книжка видавалася литовською мовою. Своєю чергою автор видання до дискусії не долучився, оскільки не хотів ускладнювати публікацію книжки²⁰. Звісно, Б. Дундуліс мав керуватися оцінкою наполеонівських війн, яку подав Володимир Ленін, тому питання про Наполеона як потенційного реставратора незалежності Литви розглянуто стисло, акцент робився на небажанні імператора брати на себе зобов'язання щодо цього питання в часі війни, також гіперболізувалися антинаполеонівські настрої серед шляхти, духовенства, єврейської громади, а КТЛУ названо окупаційною владою. Головну увагу в книжці приділено обов'язковим для радянського історичного метанаративу класовим питанням, зокрема боротьбі селян із кріпацтвом, зростанню спротиву литовського народу «окупантам та їхній владі». Задля справедливості слід відзначити, що ці сюжети розкрито досить поверхово.

Прикметно, що образ Наполеона у працях представників литовської повоєнної еміграції був дуже близьким до того, який створив у своїх творах Б. Дундуліс. Уже згаданий В. Трумпа у своїй праці «Наполеон, Балтика, Америка» розглядає війну 1812 р. в широкому контексті інтересів європейських держав, включно з дипломатичними та торговельними аспектами проникнення США до Балтійського регіону. Питанню, що нас цікавить, – образу Наполеона, – автор присвятив короткий розділ під назвою «Наполеон і литовці». Історик зосереджується на роздумах про політику Наполеона в питанні відновлення Речі Посполитої²¹. Слід відзначити, що визвольна місія Наполеона в Литві майже ідентично оцінювалася В. Трумпою і Б. Дундулісом, наприклад, автори однозгідні щодо демонстративно обережної поведінки Наполеона (тобто імператор демонстрував, що йому відомо це питання і він готовий до його вирішення в тій чи іншій формі), відтермінування цього рішення на повоєнний час, залежності потенційно можливого рішення від масштабу зусиль країн щодо підтримки військового походу супроти Росії. Тобто образ Наполеона не наділений гучним епітетом «визволитель», але разом вичерпно перераховано всі пов'язані з цим питанням обставини.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що для литовської історіографічної традиції характерна специфічна оцінка образу Наполеона та її яскраво виражена динаміка. Найбільший вплив на неї мали радикальні політичні зміни, які відбувалися у Литві упродовж ХХ ст.

²⁰ B. Dundulis. Istorijos mokslo labui, c. 36, 38, 41–42; V. Trumpa. Gera knyga – prastas pavadinimas // *Akiračiai* (1981/10) 14–15; *Lietuva ir jos kaimynai. Nuo normanų iki Napoleono*. Vilnius 2000, c. 18.

²¹ V. Trumpa. *Napoleonas, Baltija, Amerika*, c. 11–230, 231–242.

References

- Choisel-Gouffier Marie. *Memoires historiques sur l'empereur Alexandre et la cour de Russie*. Paris 1829. [In French.]
- Dundulis Bronius. Istorijos mokslo labui // *Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija*, t. 34. Vilnius 1996, s. 31–32. [In Lithuanian.]
- Dundulis Bronius. *Lietuva Napoleono agresijos metais 1807–1812*. Vilnius 1981. [In Lithuanian.]
- Dundulis Bronius. *Napoléon et la Lituanie en 1812*. Paris 1940. [In French.]
- Istorija Litovskoj SSR*. Vilnius 1978. [In Russian.]
- Krapauskas Virgil. Marxism and Nationalism in Soviet Lithuanian Historiography // *Journal of Baltic Studies* 23/3 (1992) 239–260.
- Lavrinovich Mihal. Vilna v 1812 godu // *Istoricheskij vestnik* 70 (1897) 871–909. [In Russian.]
- Lietuva ir jos kaimynai. Nuo normanų iki Napoleono*. Vilnius 2000. [In Lithuanian.]
- Lietuvos TSR istorija*, t. 1. Vilnius 1957. [In Lithuanian.]
- Lietuvos TSR istorija*. Vilnius 1958. [In Lithuanian.]
- Lietuvos TSR istorija. Nuo seniausių laikų iki 1917 metų*. Vilnius 1985. [In Lithuanian.]
- Lietuvos TSR istorija. Nuo seniausių laikų iki 1917 metų*. Vilnius 1989. [In Lithuanian.]
- Pugačiauskas Virgilijus. *The French Period in Vilnius*. Vilnius 2003.
- Pugačiauskas Virgilijus. *Lietuva ir Napoleonas*. Vilnius 2012. [In Lithuanian.]
- Šapoka Alfonsas. *Lietuvos istorija*. Kaunas 1936. [In Lithuanian.]
- Savickij V. Volneniya krestyan v Upitskim uезде v 1812 g. // *Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai, Istorija*, t. 7. Vilnius 1965, s. 161–165. [In Russian.]
- Savickij V. Upitskij uезд v period francuzkoj 1812 g. // *Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija*, t. 18/2. Vilnius 1978, s. 78–79. [In Russian.]
- Serna Pierre. *Lefebvre au travail, le travail de Georges Lefebvre: un océan d'érudition sans continent Liberté?* (<http://journals.openedition.org/lrf>). [In French.]
- Tereškinas Artūras. Between Romantic Nostalgia and Historio-Pedagogic Sentiments // *Lithuanian Quarterly Journal* 43/3 (1997) 11–36.
- Trumpa Vincas. Gera knyga – prastas pavadinimas: Lietuva Napoleono agresijos metais: [recenzija] // *Akiračiai* (1981/10) 14–15. [In Lithuanian.]
- Trumpa Vincas. *Napoleonas, Baltija, Amerika*. Chicago 1973. [In Lithuanian.]

Донини в литовській історіографії немає спеціального дослідження, присвяченого оцінці впливу французького імператора Наполеона на історію Литви. Метою статті є аналіз динаміки побіжних оцінок Наполеона в литовській історіографії ХХ ст. Передусім розглянуто образ Наполеона в оповідях очевидців перебування французького полководця у Вільні. Можна ствердити, що спогади сучасників оповідають не тільки про персональне сприйняття Наполеона, а й про присвоєння йому статусу визволителя краю, оскільки було

однозначне розуміння того, що від рішень цього діяча залежало майбутнє Литви. Литовська історіографія досліджень цього короткого (заледве п'ятимісячного) періоду невелика за обсягом. До найзначущіших досліджень історіографічної традиції, яка формувалася упродовж першої половини ХХ ст., можна зачислити книжку Бронюса Дундуліса «Наполеон і Литва у 1812 році», видану в Парижі у 1940 р. Книжка – результат дисертаційного дослідження, яке у 1933–1940 рр. молодий дослідник здійснив у Сорбонні. Керівником дисертації був знаменитий французький історик Жорж Лефевр – фахівець із Французької революції. Так у тогочасній литовській історіографії Наполеон розглядається як потенційний визволитель Литви, який не зміг реалізувати свої плани внаслідок програної війни з Росією.

Така оцінка зазнала істотної трансформації в радянській Литві з причини ідеологізації та запровадження «єдино правильної» історичної доктрини. Перед істориками стояло завдання писати історію литовського трудячого люду, а не історію держави, тому в литовській радянській історіографії образ Наполеона-визволителя автори намагалися не заторкувати, замінюючи його образом Наполеона – окупанта й агресора. Ця оцінка Наполеона формувалася у загальних оглядах «Історія Литовської РСР». У 1941 р. Б. Дундуліс повернувся в Литву й упродовж радянського періоду продовжував дослідницьку працю. Щоправда, повернутися до наполеонівської проблематики Б. Дундулісу не вдалося, оскільки новим очільникам литовської історіографії вона видавалася безперспективною. Щоправда, книжка «Наполеон і Литва у 1812 році» зацікавила радянських істориків: монографію позитивно оцінив відомий фахівець із наполеонівської епохи Євген Тарле, який пропонував перекласти видання російською, однак радив перепрацювати текст відповідно до марксистської методології і підкреслити протидію Литви політиці Наполеона. Дундуліс опублікував кілька статей і книжку («Литва в роки наполеонівської агресії 1807–1812»). Історія появи слова «агресія» в назві видання інтригує – як стверджував Б. Дундуліс, шлося про ідею керівництва видавництва. Поза сумнівом, історик мусив керуватися оцінкою наполеонівських війн від Володимира Леніна, але варто відзначити, що розгляд цих питань крізь призму класової боротьби здійснено досить поверхово. Образові Наполеона присвячено короткий розділ під назвою «Наполеон і литовці» у виданні Вінцаса Трумпі «Наполеон, Балтика, Америка». Історик зосереджується на роздумах про обережну політику Наполеона в питанні відбудови Речі Посполитої.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що для литовської історіографічної традиції характерними є специфічна оцінка образу Наполеона й чітко виражена динаміка. Найбільший вплив тут справили радикальні політичні зміни, що відбувалися у Литві.

Ключові слова: історіографія, образ, Наполеон, Литва, визволитель, завойовник, незалежність.